

**ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ
СТАРШОЇ ШКОЛИ У США**

У статті вивчено питання формування американської шкільної системи навчання, розглянуто процес реформування шкільних програм, навчальних планів, описано зміни та основні етапи, які пройшла школа у США. Особливу увагу звернено на те, як здійснюється підготовка до подальшого навчання після завершення старшої школи в Америці. Досліджено чинники та процеси, які вплинули на те, що сучасна система освіти у Сполучених Штатах є однією із найефективніших у світі.

Постановка проблеми. Профільне навчання школярів у США є добре спланованим, злагодженим та перевіреном багаторічним досвідом. Воно дає неабиякі позитивні педагогічні результати, про його ефективність та необхідність у теперішній час не доводиться сперечатися. В Америці кожна людина добре знає свою роботу, функціонує як окрема частина великого механізму, яким і є держава, з усіма її установами, органами та системами. І в результаті, даний механізм працює злагоджено, даючи позитивні результати. Все це завдячуючи ефективній системі американської освіти: велика увага приділяється профілізації навчання [1: 7]. На етапі допрофільного навчання учнів поступово готують до майбутнього вибору професії, проводяться тестування, опитування, які допомагають визначити, до чого учень має нахили, що подобається, що добре виходить, залучаються для допомоги батьки, тобто до вибору певного профіля та майбутньої професії ставлення є дуже серйозним [2: 15].

На жаль, в Україні профільне навчання та процес підготовки до майбутньої професії сприймаються не так відповідально. Часто буває так, що вибір технікуму, училища, коледжу чи вищого навчального закладу робиться на останньому році шкільного навчання або безпосередньо після закінчення школи. Інколи учням просто важко самостійно розібратися, до чого вони мають нахили та яку професію можуть назвати своїм покликанням. Не поодинокими є випадки, коли випускники школи вступають до певного навчального закладу за бажанням батьків, не враховуючи здібностей, і тому часто не завершують навчання.

Для уникнення ситуації із помилковим чи несвочасним вибором профілю майбутньої професії варто формувати чітку систему допрофільного та профільного навчання. Дуже важливим при цьому є вивчення та впровадження досвіду інших країн з успішною системою профільної освіти, до яких, передусім, належить США.

Тому у своїй статті ми ставимо за мету з'ясувати передумови становлення та розвитку американської шкільної освіти загалом та профільного навчання учнів старшої школи зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що передумови становлення та розвитку профільного навчання учнів старшої школи Америки глибоко не вивчалися. Сформовано лише загальне уявлення про профілізацію навчання від того часу, коли з'явилися перші профільні класи, до становлення сучасної системи профільного навчання.

На сьогодні проблемою профільного навчання продовжують займатися багато вітчизняних науковців. Значний внесок у її розв'язання роблять педагоги-компаративісти: Г. С. Єгоров, Н. М. Лавриченко [3], О. І. Локшина, О. В. Матвієнко, Л. П. Пуховська, А. А. Сбруєва. Загальним теоретичним питанням профілізації навчального процесу у старшій школі присвячені праці В. М. Алфімова, Г. О. Балла, Н. М. Бібік, О. І. Бугайова, М. І. Бурди, Т. П. Гордієнка, М. П. Гузика, Л. В. Жовтан, В. І. Кизенка, О. К. Корсакової, В. М. Мадзігона, Н. Г. Ничкало, І. Г. Осадчого, В. В. Рибалки, А. П. Самодрина, С. Е. Трубацевої, Н. І. Шиян.

У ближньому зарубіжжі наукові дослідження у цій галузі також привертають увагу багатьох учених, зокрема таких, як С. Г. Броневщук, В. В. Ворошилов, М. І. Губанова, В. В. Гузєєв, Г. В. Дорофєєв, О. К. Диморська, А. Ж. Жафяров, М. І. Зайкіна, К. М. Мешалкіна, В. М. Монахов, В. І. Ревякіна, С. Н. Рягин, О. В. Петунін, В. В. Фірсов (Росія), Г. М. Бунтовська, Н. Г. Огурцов (Білорусія); Х. Й. Лійметс, І. Е. Унт, (Естонія). Профільне навчання в зарубіжних країнах досліджували М. М. Авраменко (Федеративна Республіка Німеччини), Г. Л. Алексєвич (Великобританія), Н. М. Воскресенская (Англія, США), Р. Дюлон (Німеччина, США), Л. П. Загорулько [4], Л. П. Фаннінгер (Австрія) [5], О. І. Локшина (Франція, Німеччина, США, Великобританія, Австрія, Бельгія, Нідерланди, Люксембург) [3].

Водночас у сучасному освітньому просторі посилюється інтерес до відповідного зарубіжного досвіду, зокрема американського, оскільки США є країною з достатньо вкоріненими традиціями профільного навчання шкільної молоді. Вивченню цієї проблеми присвятили свої праці Р. А. Беланова, П. С. Белянін, Н. А. Гусейнова, Т. С. Кошманова [6], Л. А. Кремін, Г. Орфілд [7], Т. В. Цирліна [8] та інші.

Виклад основного матеріалу. Сучасна система профільного навчання у Сполучених Штатах Америки є дуже успішною на теперішній час. У ній беруться до уваги здібності, нахили та побажання учнів щодо вибору майбутньої професії, що є дуже важливим. Адже якщо людині буде подобатись її професія, то й робота буде виконуватися швидше та ефективніше і приноситиме задоволення. В організації системи профільної освіти враховано запити й потреби держави в тих чи інших спеціалістах. У США для полегшення вибору учнів

певного профіля широко залучають підтримку батьків, розроблено програми, які допомагають школярам визначитися та зробити правильний професійний вибір [9: 16].

Але варто зазначити, що американська система профільної освіти постійно зазнавала певних змін і реформ. Школа пройшла дуже довгий шлях перетворень, і тепер практично не має нічого спільного з школою, яка навчала лише читати, писати та рахувати. Прослідкувавши й порівнявши етапи розвитку американської та української шкіл, можна побачити певні схожі моменти.

Багато чого залежало від того, як склалися певні політичні, соціальні, економічні та інші чинники. І в Україні був такий період, коли у багатодітних сім'ях діти ходили до школи взимку по черзі, бо в хаті була лише одна пара чобіт, навчання не було для дітей основним обов'язком, важливішою була допомога батькам: робота в полі, приготування їжі, догляд за меншими братами та сестрами. Умови облаштування та утримання шкіл були у вкрай важкому стані, діти ходили до шкіл пішки й долали великі відстані, оскільки не було багато шкіл і вчителів, не кажучи вже й про шкільний транспорт.

У США також були скрутні часи: у XIX ст. більша увага приділялась розвитку сільського господарства, аніж навчанню дітей. У сільських місцевостях практично не було можливостей облаштувати школи. У містах школи також не мали достатньо коштів для елементарних шкільних речей та обладнання. Часто вони були відкриті лише кілька місяців на рік, здебільшого тоді, коли закінчувались польові роботи зі збору чи посіву врожаю і діти не були потрібні батькам для допомоги дома й на фермі. У школі, в якій була лише одна кімната і в якій разом навчались діти різного віку та з різним рівнем знань, учителем на той час найчастіше була незаміжня дівчина. Часто бувало так, що учні були старші, аніж учитель. Для навчання доступними були дошка, крейда та лише кілька книг. Дітей навчали читанню, письму, елементарній арифметиці та "гарним манерам".

Та все ж суспільство цінувало та покладало великі надії на освіту дітей. Про це свідчить те, що саме батьки підтримували тогочасні школи: фермери постачали дерево чи інший вид палива для печі, щоб взимку підтримувати тепло в класній кімнаті, батьки майстрували шкільні парти та по черзі підтримували й чистили стайні для коней при школах, адже діти в основному добиралися туди саме на конях. Учителі здебільшого жили в сім'ях, де були діти шкільного віку, переїжджаючи від сім'ї до сім'ї [7: 76-77].

Так, порівняно зі школами XXI століття, тодішні американські школи були зовсім не схожі на сучасні. У наш час великі освітні системи контролюють та керують школами й навчальним процесом. Учителі повинні мати спеціальну освіту, учні розділені на класи, а класні кімнати облаштовані усім необхідним для навчального процесу. Телекомунікації надають учням надзвичайно широкі можливості, інформація з усього світу лине просто у класну кімнату. Учень може брати участь у заняттях, які проводять учителі в інших штатах. У деяких громадах діти відвідують школу цілий рік, включаючи літо. Сучасні школи пропонують широкі можливості для занять спортом та позанавчальною діяльністю [9: 15].

В організації системи профільної диференціації навчання в США важливим моментом є те, що дитина не залишається сама з вибором майбутньої професії. Це завдання не покладається лише на учня і на школу. Батьки активно долучаються до цього процесу та всіляко допомагають своїм дітям зробити правильний крок у житті, не помилитися з вибором подальшого навчального закладу.

На сайтах шкіл Сполучених Штатів до уваги батьків пропонуються програми, які допомагають дитині зробити правильний вибір. Підготовку радять починати, коли дитина навчається у 9-10 класі. Наприклад, на сайті школи Cape Central High School міститься спеціально розроблений для батьків план під назвою "План, як допомогти Вашій дитині у подальшій освіті після закінчення старшої школи". Він містить наступні поради:

У 9-му та 10-му класах...

- Покладайте на сина / доньку високі надії, слідкуйте за його / її оцінками та шкільними досягненнями.
- Допоможіть сину чи дочці визначити риси та якості, необхідні для майбутньої професії, та порівняйте інтереси і можливості з тими, які вимагаються для тієї чи іншої професії. Визначтеся з додатковим навчанням чи тренінгами, якщо потрібно.
- Попрацюйте з дитиною разом та складіть список навчальних закладів, які він / вона хотів / хотіла б відвідувати, та дізнайтеся про вступні вимоги. Порівняйте витрати на плату проживання у кожному закладі.
- Заплануйте послідовність курсів, які Ваша дитина складатиме у старшій школі, щоб вони найкраще підготували її до вступу до того чи іншого навчального закладу. (В Америці учні складають дуже багато курсів та тестів, і за останні роки їх кількість тільки зросла).
- Заохочуйте Вашу дитину брати участь у позакласній та позашкільній діяльності та розпочніть підготовку резюме для коледжу (університету).
- Коли Ваша дитина навчатиметься у 10-му класі, вона складе ПЛАН (the PLAN – назва тесту) у жовтні місяці. Цей тест є ніби підготовкою до більш важливого – American College Test (ACT test) і допомагає побачити сильні та слабкі сторони й краще підготуватися до ACT test.

В 11 класі...

- Продовжуйте слідкувати за успішністю Вашої дитини та відвідуйте збори, зустрічі і конференції.
- Продовжуйте заохочувати позашкільну діяльність.
- Заохочуйте дитину відвідувати курси та заняття, необхідні для подальшого навчання.
- Зв'яжіться з керівництвом / адміністрацією навчального закладу (закладів), які Ви обрали з дитиною, для надання повної інформації щодо складу вступних документів та дізнайтеся про стипендії й інші програми з

виплати грошової допомоги.

- Допоможіть дитині зареєструватися для складання the Scholastic Aptitude Test (SAT) або American College Test (ACT). Це потрібно зробити принаймні за 5 тижнів до дати складання тесту. Інформація про дату складання та місце доступні для перегляду у кабінеті завуча, а також на цій веб-сторінці.

- Обговоріть вибір коледжу (університету) з дитиною. Відвідайте з дитиною кілька коледжів, у яких вона зацікавлена.

- Заохочуйте дитину до розмови зі старшими друзями, які відвідують коледжі, та запитайте, що їм подобається чи не подобається у них.

- Постарайтесь, щоб Ваша дитина зустрілась із представниками коледжу навесні. Учні можуть записатися та відвідати офіс з надання інформації (the Guidance Office).

В 12-ому класі . . .

- Заохочуйте зареєструватися у вересні для складання the ACT або SAT, якщо Ваш син чи донька ще не склали жодного з цих тестів. Якщо набрана кількість балів після складання цих тестів не задовольняє, можна скласти дані тести повторно під час останнього року навчання.

- Потурбуйтеся, щоб Ваш учень зустрівся з представниками коледжу восени та навесні.

- Відвідайте корпуси навчання та проживання коледжів заради інтересу. Під час останнього року навчання школярам дають два дні для оглядання корпусів коледжів.

- Відвідайте Семінар з фінансової допомоги у грудні у CHS, щоб дізнатися, як все варто організувати та як потрібно оплачувати навчання та проживання на території коледжу.

- Заохочуйте свого випускника / випускницю забрати бланки грошової допомоги з кабінети завуча школи у грудні.

- Попрацюйте з дитиною, щоб передати заповнені формуляри (форми) фінансової допомоги якнайшвидше після першого січня.

- Переконайтеся, що Ви виконуєте умови подання усієї необхідної інформації в зазначені терміни. Подання документів та необхідної інформації до кінцевого терміну покладається на відповідальність школяра.

- До першого грудня Ви повинні переконатися, що Ваша дитина звернулась та подала усі необхідні папери та інформацію до коледжу, на якому Ви разом з дитиною зупинили свій вибір.

- Заохочуйте дитину перевірити списки "Для випускників" на предмет щойно призначених стипендій.

- Підтримайте дитину в остаточному виборі.

Отже, як бачимо, розроблені дуже детальні поради та вказівки, адже після завершення школи перед учнями відкривається широкий вибір коледжів та вищих навчальних закладів. Американські вищі освітні заклади відомі на увесь світ і привертають увагу тисяч іноземних студентів щороку, цим самим ще більше підвищуючи вступний конкурс. Здобувши середню освіту, можна вступати до громадських коледжів (community college), так званих початкових коледжів (junior college), технічних коледжів (technical college) чи міських коледжів (city college), в яких після дворічного періоду навчання можна отримати ступінь (associate's degree), який прирівнюється до середньої спеціальної освіти.

Існують також інші можливості продовжити навчання після школи – вступити до коледжів та університетів, де зазвичай за 4 роки отримують ступінь бакалавра. Після цього можна продовжити навчання, щоб отримати ступінь магістра (2-3 роки) чи доктора філософії (3 роки чи більше). Існують ще й окремо акредитовані факультети та вищі навчальні заклади, які видають звання доктора медицини і доктора права, для яких є обов'язковою спеціальна підготовка на рівні бакалавра. Насправді американські учні чудово розуміють, що до вступу в бажаний вуз потрібно інтенсивно готуватися в старшій школі.

Отже, у старшій школі учні повинні дотримуватись мінімальних критеріїв, тобто пройти основний курс, який встановлює шкільна рада. Решту класів вони повинні вибирати самі. Набір таких класів буває досить різноманітним за кількістю та якістю, залежно від фінансового стану школи та нахилів учнів. Такі критерії допомагають школярам вивчати ті предмети, які їм до вподоби та до яких вони мають здібності.

Висновки. Таким чином, у Сполучених Штатах Америки профільному навчанню та підготовці до вибору подальшого навчального закладу надається набагато більше уваги, аніж в Україні. Вивчення американського досвіду профільної диференціації навчання учнів старшої школи буде дуже корисним для нашої держави. Зокрема, варто звернути увагу на організацію навчального процесу саме у вищій школі, на останньому етапі середньої освіти в США, який триває з дев'ятого по дванадцятий клас.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Белянин П. С. Система образования в США / П. С. Белянин, Н. А. Гусейнова. – М. : Отдел научной информации НИИВШ, 1976. – 76 с.
2. Локшина О. І. Формування й структурування змісту шкільної освіти в зарубіжжі : [Історія і сучасний погляд на формування змісту освіти. Досвід Франції, Німеччини, США й Великої Британії, Австрії, Бельгії, Нідерландів, Люксембургу] / О. І. Локшина // Педагогіка і психологія. – 1999. – № 4. – С. 58–65.
3. Локшина О. І. Зарубіжна старша профільна школа : структура, організація, зміст освіти, підходи до оцінювання / О. І. Локшина // Рідна школа. – 2004. – № 4. – С. 65–67.
4. Загоруйко Л. П. Організація профільного навчання в основній школі Австрії / Л. П. Загоруйко // Шлях освіти. – 2006. – № 3. – С. 22–26.

5. Фаннінгер Л. П. Соціалізація особистості в контексті профільного навчання в основній школі Австрії / Л. П. Фаннінгер // Імідж сучасного педагога. – 2006. – № 7 (66). – 50 с.
6. Кошманова Т. С. Розвиток педагогічної освіти у США (1960-2000 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 "Теорія та методика професійної освіти" / Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України / Т. С. Кошманова. – Київ, 2002. – 40 с.
7. Орфілд Г. Реформи системи образования США в 60-90-х годах / Г. Орфілд // Экономика образования. – 2001. – № 5. – С. 72–80.
8. Цирлина Т. В. Американская школа : среднее образование сегодня : из книги "Школы в Америке : события, факты, традиции, альтернативы" / Т. В. Цирлина // Завуч. – 2007. – № 8. – С. 99–124; Завуч. – 2008. – № 1. – С. 101–120; Завуч. – 2008. – № 2. – С. 108–139.
9. Семергей Н. В. Організація диференційованого навчання в сучасній зарубіжній школі / Н. В. Семергей. – Постметодика. – 2000. – № 3. – С. 14–17.
10. Тарасюк Л. Н. Образование в США / Л. Н. Тарасюк, А. Н. Цейкович // Социально-политический журнал. – 1997. – № 1. – С. 8–12.
11. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cape.k12.mo/CHS>.
12. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : cowanm@cape.k12.mo.us.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Belanin P. S. Sistema obrazovaniia v SSHA [The USA System of Education] / P. S. Belanin, G. A. Guseinova. – М. : Otdel nauchnoi informatsii NIIVSH, 1976. – 76 s.
2. Lokshyna O. I. Formuvannia i strukturuvannia zmistu shkil'noi osvity v zarubizzi : [Istoriia i suchasnyi pogliad na formuvannia zmistu osvity. Dosvid Franzii, Nimechchyny, SSHA i Velykoi Brytanii, Avstrii, Belgii, Niderlandiv, Luksemburgu] [Formation and Structuring of School Education Abroad : [History and Modern Look on the Formation of Educational Contents. Experience of France, Germany, the USA and Great Britain, Austria, Belgium, the Netherlands, Luxembourg] / O. I. Lokshyna // Pedagogika i psykholohiia [Pedagogy and Psychology]. – 1999. – № 4. – S. 58–65.
3. Lokshyna O. I. Zarubizhna starsha profil'na shkola : struktura, organizatsia, zmist osvity, pidkhody do otsiniuvannia [Foreign High School : Structure, Organization, Contents of Education] / O. I. Lokshyna // Ridna shkola [Native School]. – 2004. – № 4. – S. 65–67.
4. Zagorul'ko L. P. Organizatsiia profil'nogo navchannia v osnovnii shkoli Avstrii [Organization of Profile Study at Austrian Main School] / L. P. Zagorul'ko // Shliakh osvity [The Educational Way]. – 2006. – № 3. – S. 22–26.
5. Fanning L. P. Sotsializatsiia osobystosti v konteksti profil'nogo navchannia v osnovnii shkoli Avstrii [The Personality's Socialization in the Context of Profile Study at Austrian Main School] / L. P. Fanning // Imidzh suchasnogo pedagoga [The Image of the Modern Teacher]. – 2006. – № 7 (66). – 50 s.
6. Koshmanova T. S. Rozvytok pedagogichnoi osvity v SSHA (1960-2000 pp.) [The Development of the Pedagogical Education in the USA] : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupennia d-ra ped. nauk : spets. 13.00.04 "Teoriia ta metodyka profesiinoi osvity" / T. S. Koshmanova. – Kyiv, 2002. – 40 s.
7. H. Orfield. Reformy systemy obrazovaniia SSHA v 60-90-kh godakh [Reforms of the Educational System in the USA] / H. Orfield // Ekonomika obrazovaniia [Economic of Education]. – 2001. – № 5. – S. 72–80.
8. Tsirlina T. V. Amerikanskaia shkola : srednee obrazovanie segodnia : iz knigi "Shkoly v Amerike : sobytiia, fakty, traditsii, al'ternativy" [American School : Middle Education Today : from the Book "Schools in America : Events, Facts, Traditions and Alternatives] / T. V. Tsirlina // Zavuch [Vice-Principle]. – 2007. – № 8. – P. 99–124 ; Zavuch [Vice-Principle]. – 2008. – № 1. – P. 101–120 ; Zavuch [Vice-Principle]. – 2008. – № 2. – P. 108–139.
9. Semergei N. V. Organizatsiia diferentsiiovanogo navchannia v suchasni zarubizhni shkoli [Organization of the Differentiated Study at Modern Foreign School] / N. V. Semergei // Postmetodika [Postmethodology]. – 2000. – № 3. – S. 14–17.
10. Tarasiuk L. N. Obrazovanie v SSHA [Education in the USA] / L. N. Tarasiuk., A. N. Tseikovich // Sozial'no-politicheski zhurnal [Social Political Journal]. – 1997. – № 1. – S. 8–12.
11. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.cape.k12.mo/CHS>.
12. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : cowanm@cape.k12.mo.us

Матеріал надійшов до редакції 19.10. 2012 р.

Авчинникова Г. Д. Предусловия становления и развития профильного обучения учеников старшей школы в США.

В статье изучены вопросы формирования американской школьной системы образования, рассматривается процесс реформирования школьных программ, учебных планов, описываются изменения и основные этапы, которые прошла школа в США. Особое внимание обращается на то, как совершается подготовка к дальнейшему образованию после завершения старшей школы в Америке. Исследуются факторы и процессы, которые повлияли на то, что современная система образования в Соединенных Штатах является одной из самых эффективных в мире.

Avchinnikova G. D. Preconditions of Appearance and Development of Pupils' Profile Study of American High School.

The article deals with the questions of formation of American school system of education; the process of reformation of school programmes and curriculum is also touched upon; main changes and periods of American school are described as well. The special attention is paid to the preparation for the further education after the graduation from high school in America. The factors and processes which have influenced on the fact that modern system of education in the United States of America is one of the best and one of the most effective in the world are researched.